

AUTORITATEA DOMNEASCĂ ȘI ÎNTINDEREA TERITORIALĂ A ȚĂRII ROMÂNEȘTI ÎN TIMPUL LUI MIRCEA CEL BĂTRÎN (1386—1418)

IOAN AUREL POP*

ABSTRACT — The Princely Authority and Wallachia's Area During Mircea the Old's Rule (1386—1418). Mircea the Old expressed the idea of his country's independence and sovereignty (autocracy) through his political and military conduct and also through the princely title that appeared in all the political documents he issued.

Thus „the great voivode and prince” brought his country an unpreceding prestige and the largest area that a Wallachian prince ruled over in the Middle Ages. In the West the country included the Banat of Severin (Mircea the Old ruled over the territory as a prince), to the North the counties of Amlaș and Făgăraș (he was duke, i.e. ruler), in the East the country stretched to the mouths of the Danube (to the Tartars' regions) and to the Black Sea; the prince also ruled over the Dobrudja (Podunavia) and the regions round Varna that had been ruled before by Dobrotici and Ivanco (Mircea had the title of despot, i.e. prince), as well as the Dîrstor regions, where he was „the only ruler”. In Transylvania the prince had two citadels: Bran (near Brașov) and Bologa (north-west of Cluj-Napoca).

Through his authority that extended over large parts of Transylvania and Moldavia Mircea the Old foreshadowed the idea of political unity of all Romanians, the unity that was to be achieved in the centuries that followed.

Întiul voievod cu numele de Mircea din istoria Țării Românești supranumit de urmași „cel Bătrîn”, ca marcă a vechimii și înțelepciunii în raport cu alți domnitori omonimi, prin rodnicia și lungă domnie, a conferit țării sale un prestigiu fără precedent și o întindere teritorială maximă pentru perioada medievală. În ciuda unor vecini puternici și orgolioși, ca Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei (1387—1437) sau Vladislav Jagiello, rege al Poloniei (1386—1434) și mare cneaz al Lituaniei (1377—1392), precum și a amenințărilor insistente din partea statului otoman, „marele voievod și domn” a știut să folosească rivalitățile și presiunile externe în scopul asigurării prosperității Țării Românești.

Existența raporturilor feudo-vasalice între state (mai ales în relație cu Ungaria)¹, larg uzitate în epocă, nu l-a împiedicat niciodată pe voievodul de la Argeș să se considere pe sine și să fie stăpînul unei țări independente. În afara conduitei sale politice și militare, care exprimă din plin acest lucru intitulăția hrisoavelor solemne emise de cancelaria

* Universitatea din Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie-Filozofie, 3400 Cluj-Napoca, România

¹ P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn și suzeranitatea unghurească*, București, 1938, p. 19 (extras din „Analele Academiei Române”, Memoriile Secțiunii Istorice, seria III, 1938, tom. XX, mem. 3).

domnească² este și ea, prin termeni și formule ca *Io, din mila lui Dumnezeu, din mila și cu darul lui Dumnezeu, singur stăpînitorul* etc., relevantă pentru ideea de suveranitate și de autocrație, identică celei existente la împărații bizantini, la țării bulgari (înainte de cucerirea otomană), la regii maghiari și poloni. Titlul a fost utilizat și recunoscut și în raporturile cu alte state (ex. Polonia)³, el fiind expresia unei politici externe independente.⁴

În afara acestor semnificații, titlul domnesc prezent în câteva documente reflectă și întinderea teritorială a statului românesc sud-carpatic: Țara Ungrovlahiei (sau Țara românească dinspre Ungaria), părțile de peste munți (sau „plaiurile”), teritoriile situate *spre părțile tătarești* (sau „spre latura tătarului”), ducatele sau *țările Amlașului și Făgărașului, banatul Severinului, toată Podunavia* (Dobrogea) *pînă la Marea cea Mare și cetatea Dirstor* (Siliștra)⁵. Unele din aceste teritorii pomenite în titlu erau moșteniri transmise de la înaintași, altele, dintre cele dobîndite de Mircea, nu sînt nominalizate, dar toate, prin reunirea lor sub o singură stăpînire la cumpăna veacurilor XIV și XV, dau imaginea unui stat puternic și întins, condus de un domnitor prestigios. Integrarea în Țara Românească a unor regiuni, foarte românești, multe dintre ele de pe teritoriul Transilvaniei sau al Moldovei de mai tîrziu, sugerează de pe acum destinul unificator ce va prinde contur în secolele XVI—XVII.

*Stăpînirile transilvănene.*⁶ În timp ce țările Severinului, Amlașului și Făgărașului s-au aflat în componența Țării Românești și înainte de Mircea, cetățile Bologa și Bran au fost dobîndite în vremea domniei acestuia. Cu excepția cetății Bologa, toate celelalte stăpîniri transilvănene formau și sub aspect geografic-teritorial corp comun cu Țara Românească. De altfel, Bologa este singura stăpînită exclusiv de Mircea, alte posesiuni, pentru intervale variabile de timp, intrînd și în patrimoniul unora dintre înaintași și succesori.

Despre Țara Severinului, devenită încă din veacul XIII banat de Severin⁷, se poate spune cert (în ciuda controverselor privind întinderea sa teritorială), ca și despre Țara lui Litovoi și, poate, cea a lui Seneslau, că erau așezate pe ambele versante ale Carpaților, cuprinzînd sud-estul Banatului (țimișan), Țara Hațegului, respectiv, Țara Făgărașului. Pe baza acestor realități străvechi, după formarea statului feudal Țara Românească, regatul maghiar, fie și sub forma unor feu-

² D. P. Bogdan, *Cancelaria lui Mircea cel Mare*, I—II, în „Revista de istorie”, 1986, tom. 39, nr. 7—8, p. 664, 730.

³ *Documenta Romaniae Historica*, D. Relații între Țările Române, vol. I, Edit. Academiei, București, 1977, p. 122—123, nr. 75; p. 125—127, nr. 78 (în continuare DRH, D, I).

⁴ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 19—20.

⁵ *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. I, Edit. Academiei, București, 1966, p. 70—71, nr. 32 (în continuare DRH, B, I.)

⁶ Vezi Ioan A. Pop, *Stăpînirile lui Mircea în Transilvania*, în „Revista de istorie”, 1986, tom. 39, nr. 7, p. 685—695.

⁷ M. Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII—XIV*, Edit. Academiei, București, 1981, p. 49—89.

de considerate (din punctul său de vedere) revocabile, a fost obligat să recunoască multă vreme stăpînirea domnilor munteni în Severin, Amlaş și Făgăraș. S-a apreciat și, în linii mari, lucrurile așa stau, că posesiunile de peste munți au fost stăpînite de Mircea toată domnia⁸. Severinul devenise parte a titlului domnesc încă din vremea lui Vlaicu (1364-cca. 1377), care, din multiple motive, în anumite circumstanțe și spre deosebire de Mircea, s-a recunoscut voievod „din mila lui Dumnezeu și a regelui Ungariei”⁹. Primele documente păstrate de după 1386, care exprimă prin intitulatie stăpînirea asupra Severinului, sînt tratatele de alianță dintre Mircea cel Bătrîn și Vladislav, regele Poloniei, din 20 ianuarie 1390 și 6 iulie 1391: *Mircius, dei gratia woyvoda Transalpinus, Fogaras et Omlas dux, Severini comes...*¹⁰. Începînd cu anul 1391, documentele au consacrat seria banilor români de Severin, membri ai sfatului domnesc: Drăgan ban (la 27 decembrie 1391), Radu ban (la 11 mai 1409), Drăgoi ban (la 21 noiembrie 1413), Radu ban și Aga ban (la 28 martie 1415 și la 22 iunie 1418) ș.a.¹¹. Mircea însuși apare cu titlul de ban de Severin în 1390, pe legenda pecetii domnesti¹² și în documentul din 7 martie 1395 (tratatul de alianță cu Sigismund de Luxemburg¹³). Același titlu de ban pentru domn mai este consemnat într-un document databil în intervalul 1399—1406 și transmis nouă în rezumat printr-un intermediar de veacul XVI¹⁴. În alte trei documente însă, din anii 1404—1406, Mircea este înfățișat ca „domn al banatului Severinului”¹⁵. Pe de altă parte, în perioada 1387—1392 mai apar încă în documente bani maghiari de Severin, care s-ar putea să fi avut, așa cum s-a remarcat, o „misiune recuperatoare” și să fi avut autoritate doar pînă la Porțile de Fier și Valea Cernei¹⁶ ori, pur și simplu, să fi exprimat o situație *in spe*. Cert este că Țara Severinului apare temeinic organizată și integrată Țării Românești în timpul lui Mircea. Voievodul și-a așezat la Severin propriii săi dregători, care erau și membri ai sfatului domnesc, a transferat asupra acestora nomenclatura consacrată prin tradiție, rezervîndu-și pentru sine, cel mai adesea, titlul superior și suveran de „domn al banatului Severinului”. De aceea, apreciem că această din urmă expresie, departe de a fi, în anumite perioade, doar „o simplă formulă de cancelarie ce nu corespunde rea-

⁸ D. Onciul, *Scriseri istorice*, ediție de A. Sacerdoțeanu, vol. II, Edit. științifică, București, 1968, p. 129.

⁹ *Ibidem*, p. 122.

¹⁰ DRH, D, I, p. 122—123, nr. 75; p. 125—127, nr. 78.

¹¹ Șt. Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, Edit. științifică, București, 1965, p. 46.

¹² DRH, D, I, p. 123, nr. 75.

¹³ *Ibidem*, p. 138—140, nr. 87.

¹⁴ *Ibidem*, p. 170, nr. 103. Documentul din veacul XVI, care face referire la actul lui Mircea, este din 19 august 1511 și a fost publicat integral de N. Densușianu, *Monumente pentru istoria Țării Făgărașului*, București, 1895, p. 8—9, nr. 1.

¹⁵ DRH, B, I, p. 63—65, nr. 28; p. 66—67, nr. 30; p. 70—71, nr. 32.

¹⁶ I. Minoa *Principatele române și politica orientală a împăratului Sigismund. Note istorice*, București, 1919, p. 16—17.

lității", cum s-a afirmat,¹⁷ reflectă o stăpînire și o autoritate reală, cel puțin la est de Valea Cernei, asupra Țării Severinului împreună cu cetatea omonimă (la 23 noiembrie 1406 domnul emitea aici un document pentru Tismania¹⁸). Titlul de domn, obișnuit pentru documentele interne și familiar pentru supuși, reflectă o treaptă superioară față de *banus*, pe care-l purtau demnitarii coroanei maghiare¹⁹ și nu suveranii. Mircea este *domn* și nu ban, ca Vlaicu, fiindcă avea propriii săi bani de Severin. De asemenea, ca marcă a trăinicieii și importanței acestei țări românești, la Severin, pe toată durata domniei lui Mircea, a continuat să funcționeze cea de-a doua mitropolie a Ungrovlahiei, existentă încă de la 1370²⁰. Toate aceste realități pledează pentru o continuitate de stăpînire românească la Severin, dincolo de perioadele, variabile ca durată, cînd cetatea omonimă și zona de la vest de Valea Cernei s-au aflat sub control străin (chiar între 1386 și 1418). Daniile făcute Voditei (care se afla la nord-vest de Severin, aproape de Orșova-Ruşava) la 1387²¹ și după 1400²², cu precizarea pentru cel din urmă caz, că stăpînirea se întindea „pînă la hotarul Rîșavei”, atestă o autoritate munteană fermă, împinsă mult spre apus. Numele județului Mehedinți, derivat de la cel al cetății Mehadia, este tot o mărturie în acest sens²³.

Ideea de stăpînire superioară, „domnească” se remarcă și în cazul autorității exercitate de Mircea cel Bătrîn asupra țărilor Amlășului și Făgărașului. Amintit încă din veacul XIII ca „țară a românilor” și socotit drept vatră a „descălecatului” la sud de Carpați²⁴, Făgărașul a gravitat spre Țara Românească de-a lungul întregii perioade medievale. Pe fondul aceluiași complex de civilizație, al aceiași structuri etnice românești, s-au maturizat pe ambele versante ale Carpaților aceleași condiții social-economice și politice. De aceea forța unificatoare se putea ivi din oricare parte a munților²⁵. De altfel, regatul feudal maghiar, purtătorul unor noi rînduiri, de model apusean, a fost obligat să recunoască unitatea „Marginei” și a Țării Făgărașului cu

¹⁷ Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 47.

¹⁸ DRH, B, I, p. 70—71, nr. 32.

¹⁹ N. Iorga, *Studii asupra evului mediu românesc*, ediție de Ș. Papacostea, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 174.

²⁰ Șt. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 36—37, 49. Vezi, pe larg, la Ion I. Nistor, *Legăturile cu Ohrida și exarhatul Plaiurilor*, în „Analele Academiei Române”, *Memoriile Secțiunii Istorice*, Seria III, 1944—1945, tom. XXVII, mem. 6, p. 123—151.

²¹ DRH, B, I, p. 22—25, nr. 8. Cf. C. Rezacheviči, „Despoția” lui Mircea cel Bătrîn — o problemă de titulatură: între realitate și ficțiune, în „Revista arhivelor”, 1986, an. LXIII, vol. XLVIII, nr. 1, p. 19—20.

²² *Ibidem*, p. 52—55, nr. 22.

²³ Ion I. Nistor, *Țara Severinului și Banatul Timișan*, în „Analele Academiei Române”, *Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, 1944—1945, tom. XXVII, mem. 8, p. 223.

²⁴ Nicolae I. Nistor, *Ducatul Amlășului și Țara Făgărașului, punți de legătură cu Țara Românească în evul mediu*, în „Mitropolia Ardealului”, 1978, XXIII, nr. 7—9, p. 469—470.

²⁵ D. Prodan, *Boieri și vecini în Țara Făgărașului în secolele XVI—XVII*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, 1963, VI, p. 162.

Țara Românească, chiar dacă a îmbrăcat această recunoaștere în haina vasalității. Din punctul de vedere românesc, mai ales în timpul lui Mircea, Făgărașul făcea parte integrantă din „Țară”, nu era considerat un ducat străin²⁶; această „țară românească” nu era un simplu feud întâmplător, acordat temporar și condiționat, nu era un loc de refugiu oferit de suzeran vasalului său (asemenea feude nici nu se dădeau la granițe, ci mai departe, în interior)²⁷, era o parte a „Țării” însăși; dar situată peste munți. Cum Mircea s-a socotit pe sine domn nu din mila vreunui suveran pămîntean, ci prin grația divină, titlurile de *duce* sau *herțeg* (străine de tradiția locală) implicau, conform ideologiei politice românești, *sensul domniei*, adică al stăpînirii efective, de fapt și de drept, asupra Țării Amlașului și Țării Făgărașului. Formularea din titlul domnesc care pare că atestă generic, în mod curent, stăpînirea asupra Făgărașului și Amlașului este cea de *domn al părților de peste munți* (sau „domnind în părțile de peste munți” ori „oblăduind și domnind hotarul de sub munte”): 11 documente interne cuprind această expresie, cu variante, documente emise între anii 1389—1415²⁸, adică acoperind cea mai mare parte din durata domniei. Unul din aceste documente, anume cel din 20 iulie 1400 (transmis însă printr-o traducere maghiară, după un original slav pierdut), conține formularea „domn a toată Țara Românească, stăpînitor pînă la Dunăre și peste munți, în Țara Făgărașului pînă la Olt”, sugerînd direct identitatea dintre *părțile de peste munți* și *Țara Făgărașului*²⁹.

Din cele 11 documente amintite (unora le-a fost contestată autenticitatea, în sens paleografic și diplomatic³⁰), 4, emise în intervalul 1401—1406, adică atunci cînd și titlul domnesc marca „hegemonia lui Mircea în Europa sud-orientală”³¹, cuprind și expresia concretă „herțeg al Amlașului și Făgărașului”³². Un singur document, dat la 27 decembrie 1391 (considerat o vreme suspect și transmis printr-o traducere latină de secol XIX), conține formula, neatestată în epocă, „*totiusque terrae Fogaras perpetuus dominus*”³³. În tratatele cu Polonia din 1390 și 1391, titlul este *Fogaras et Omlas dux*, iar în tratatul de la Brașov din 1395, Mircea își spune *dux de Fugaras*³⁴. Deci, într-o vreme cînd documentele interne slavone foloseau expresia „domn al părților de peste munte”, actele cu valoare internațională precizau că este vorba despre

²⁶ Gh. Văja, *Instituții de drept din Țara Făgărașului în secolul XVI* (rezumatul tezei de doctorat), Cluj-Napoca, 1979, p. 2.

²⁷ D. Prodan, *op. cit.*, p. 161.

²⁸ DRH, B, I, p. 28—30, nr. 10; p. 31—32, nr. 12; p. 50—52, nr. 21; p. 55—56, nr. 23; p. 56—58, nr. 24; p. 63—65, nr. 28; p. 66—67, nr. 30; p. 70—71, nr. 32; p. 73—74, nr. 34; p. 75—77, nr. 35; p. 80—82, nr. 38.

²⁹ *Ibidem*, p. 55—56, nr. 23. Document considerat fals de D. P. Bogdan, *op. cit.*, partea I, p. 667, nota 7.

³⁰ Vezi nota precedentă.

³¹ I. Minea, *op. cit.*, p. 99.

³² DRH, B, I, p. 56—58, nr. 24; p. 63—65, nr. 28; p. 66—67, nr. 30; p. 70—71, nr.

³³ *Ibidem*, p. 36—39, nr. 15.

³⁴ DRH, D, I, p. 122—123, nr. 75; p. 125—127, nr. 78; p. 138—142, nr. 87.

Amlaş și Făgăraș. De altfel, în mod cert Amlășul și Făgărașul sînt cuprinse și în titlul mitropolitului Ungrovlahiei de *exarh al Plaiurilor* („exarh a toată Țara Ungurească și al Plaiurilor”)³⁵.

În vremea lui Mircea, Amlășul era format din opt sate (Sibiul, Galeș, Săliște, Valea, Căcova, Tilișca, Aciliu și Amlăș), cu munții lor, stăpîniți din ve-hime³⁶, fiind organizat în *ducat*, distinct de cel al Făgărașului. Țara Făgărașului de la sud de Olt avea în timpul domniei lui Mircea circa 25 de sate cu hotarele, de asemenea, pînă pe culmile munților³⁷. Din perioada cercetată se cunosc opt boieri stăpînitori de sate (pămînturi și supuși) în Făgăraș, întăriți în ocinele lor sau dăruiri de Mircea cel Bătrîn, în intervalul 1390—1406³⁸. Voievodul nu a recunoscut această *țară a românilor* drept un feud revocabil³⁹, acționînd mereu aici sub semnul suveranității. De altfel, nu numai sub aspect etnic, dar și social-economic, politic, instituțional și cultural, Făgărașul se înfățișa ca o „țară românească”; structura socială (boieri, vecini, robi țigani etc.), dările și prestațiile, strîngătorii de dări, scutițiile de dări și slujbe, formele de proprietate erau, toate, identice, cu cele din Țara Românească⁴⁰. Sub aspect bisericesc, dacă la Severin ființa o mitropolie ortodoxă, Făgărașul (unul din acele *Plaiuri*), alături de toți supușii de rit oriental din Ungaria, depindea de mitropolia Ungrovlahiei (cum s-a văzut, mitropolitul Antim era, la 1401, „exarh a toată Țara Ungurească și al Plaiurilor”). Plaiurile sînt pomenite separat și special în titlul mitropolitan, fiindcă ele, ca parte integrantă a Țării Românești, reprezentau altceva decît zona credincioșilor de confesiune orientală din Ungaria. Acest nou titlu, recunoscut de patriarhie mitropolitului Antim, marchează, în condițiile imposibilității existenței unei organizări eclesiastice superioare proprii, extinderea autorității acestui ierarh muntean asupra celei mai mari părți a românilor din Transilvania și Ungaria. Noul titlu, neatestat înainte de prestigioasa domnie a lui Mircea, trebuie să marcheze o lărgire considerabilă a „exarhatului”, concretizat o vreme numai prin noțiunea de Plaiuri⁴¹. În fruntea credincioșilor făgărășeni se afla în vremea lui Mircea egumenul Stanciu, proprietar al moșiei Scorei⁴². Tradiția locală din Făgăraș spune că Mircea ar fi construit o mănăstire în apropierea Cîrțișoa-

³⁵ Hurmuzaki — Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV, partea 1, București, 1915, p. 30—31, nr. 66, Vezi D. Onciul, *op. cit.*, p. 41—42.

³⁶ I. Moga, „*Marginea*”, *ducatul Amlășului și scaunul Săliștii*, în vol. „Omăgiu lui Ioan Lupas la împlinirea vârstei de 60 de ani, August 1940”, București, 1943, p. 576—578, 599.

³⁷ P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 10—12. *Idem*, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 200—201 (cu hărți).

³⁸ DRH, D, I, p. 119—120, nr. 73; p. 170, nr. 103; p. 127—129, nr. 79; p. 174—175, nr. 106.

³⁹ Ioan A. Pop, *op. cit.*, p. 689.

⁴⁰ P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn și suzeranitatea...*, p. 16—17. Vezi și D. Prodan, *op. cit.*, passim.

⁴¹ Ion I. Nistor consideră ca însăși noțiunea de „Plaiuri” se referea în epocă la toată Ungaria. Vezi Ion I. Nistor, *Legăturile cu Ohrida...*, p. 142—143.

⁴² P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn și suzeranitatea...*, p. 18.

rei și una la Rășinari (îngă Sibiu), lăcașuri dispărute probabil în veacul XVIII, în urma asaltului tunurilor lui Bucov⁴³. Reprezentative sînt și instituțiile de drept românești din Făgăraș și Amlaș, precum și modul de aplicare a justiției. Chiar dacă raporturile cu restul Transilvaniei și al regatului continuă (în 1397 regele Sigismund, care se considera suzeran, călătorea prin Făgăraș, unde a ținut și scaun de judecată), se păstrează și se dezvoltă instituții de judecată proprii, românești: la 1413 sînt atestați județul cu bătrîinii țării (*iurați consules ac prefate terre seniores*), anume Vlad, Costea și Petre, zis Stan⁴⁴. Despre Amlaș, există un document din timpul lui Dan II (1420—1431), emis de juzii și sfetnicii jurați ai celor șapte scaune săsești la 28 aprilie 1423⁴⁵ (deci la scurtă vreme după domnia lui Mircea), document din care reiese că vornicul Albu a judecat o pricină privitoare și la locuitorii din Aciliu. Deci dregătorii munteni își exercitau autoritatea juridică la nord de Carpați.

În contextul raporturilor Țării Românești cu Ungaria la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea⁴⁶ trebuie plasată și extinderea autorității lui Mircea asupra Branului. Cetatea, clădită după 1377 și străjuind drumul dintre Brașov și Cîmpulung, s-a aflat sigur în stăpînire „transalpină” între anii 1412 și 1419, conform mărturiilor documentare. Asifel, Știbor, voievodul Transilvaniei, recunoaște într-un document din 18 septembrie 1412 că Branul se afla în miini străine (*castrum prenomiatum in manibus extat alienis*)⁴⁷, iar la 7 iunie 1419, regele Sigismund cerea înlocuirea castelanilor munteni cu alții rînduiți de Mihail, comitele secuilor, castelani care să nu-i mai stînjenească pe brașoveni și pe oaspeții din preajmă⁴⁸. Cel mai adevărat, s-a susținut că Branul a fost recunoscut domnului muntean după întîlnirea de la Brașov, dintre Mircea și Sigismund, din 1395⁴⁹; mai recent, s-a optat pentru anul 1406, cînd a avut loc noua întîlnire de la Severin între cei doi suverani⁵⁰.

⁴³ Nicolae I. Nistor, *op. cit.*, p. 471.

⁴⁴ P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, p. 202.

⁴⁵ DRH, D. I, p. 262—263, p. 164.

⁴⁶ Vezi V. Pervain, *Relațiile Țării Românești cu Ungaria la sfîrșitul veacului al XIV-lea*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca”, 1975, XVIII, p. 89—117.

⁴⁷ DRH, D. I, p. 196—197, nr. 119.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 208—209, nr. 127. Cetatea Bran este amintită ca vamă a Țării Românești și în documente de la Radu Prasnaglava (21 noiembrie 1421) și Dan II (23 octombrie 1422 și 10 noiembrie 1424). Vezi G. Nussbächer, *Contribuții la istoricul cetății Bran și al domeniului ei în secolele XIV—XV*, în „Cumidava”, Brașov, 1976, IX/1, p. 28.

⁴⁹ I. Minea, *op. cit.*, p. 85; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, p. 194—195; *Istoria României* (tratat), vol. II, Edit. Academiei, București, 1962, p. 366; A. M. Henegariu, *Cetatea Bran*, București, 1963, p. 11; T. Hașdeu, *Cetatea Bran*, București, 1968, p. 9; idem, *Branul — poartă în Carpați*, București, 1979, p. 21 (preia și posibilitatea dăruirii în 1406); R. Popescu, *Branul în sistemul legăturilor comerciale dintre Brașov și Țara Românească în secolele XIV—XVI*, în „Revista muzeelor”, 1968, V, nr. 1, p. 62; V. Pervain, *op. cit.*, p. 97; C. C. Giurescu, D. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, Edit. științifică, București, 1976, p. 68 ș.a.

⁵⁰ G. Nussbächer, *op. cit.*, p. 27.

În condițiile în care, la 1395, 1398 și 1406, documentele arată sigur că cetatea era în posesia regelui maghiar⁵¹, iar tratativele de la Severin, într-o reconsiderare recentă, par să fi despărțit căile de acțiune ale celor doi conducători de state⁵², credem că instaurarea stăpînirii „transalpine” asupra Branului s-au petrecut după 1406 și înainte de 1412. Probabil faptul s-a petrecut în partea a doua a acestui interval, în contextul preliminarilor la noile înțelegeri comerciale din 1412—1413⁵³. Dania Branului va fi grăbit, între altele, hotărîrea lui Mircea de reinnoire a privilegiului comercial dat brașovenilor de Vlăicu voievod la 1368. Stăpînirea muntenească asupra cetății, asupra domeniului adiacent și asupra taxelor vamale percepute în acest loc de trecere, în condițiile regimului vamal preferențial acordat de voievozii sud-carpatici brașovenilor, a fost profitabilă deopotrivă domniei, ca o compensație pentru șirul de sacrificii făcute în favoarea puternicului vecin din nord și nord-vest, și negustorimii din Țara Românească, prin eliminarea unei piedici din calea activității sale⁵⁴. Că așa au stat lucrurile o dovedesc nemulțumirile și plîngerile negustorilor brașoveni în legătură cu stăpînirea românească la *Turciu* (Bran), ca și intervențiile voievodului Mihail, fiul și urmașul lui Mircea, pentru apărarea intereselor oamenilor săi⁵⁵. Stăpînirea munteană la Bran, alături de alte câteva fapte de la cumpăna veacurilor XIV și XV, sugerează chiar prologul tendinței firești, manifestate plenar mai tîrziu, de eliminare a avantajelor unilaterale de care se bucurau negustorii străini în Țara Românească și Moldova, de statornicire a unui regim de reciprocitate, în stare să asigure propășirea comerțului românesc⁵⁶.

Tot în Transilvania, dar (ca și în cazul Branului) fără notificarea în titlul domnesc și departe de celelalte stăpîniri, care aveau hotăr comun cu Țara Românească, a deținut Mircea cel Bătrîn cetatea *Bologa* cu domeniul său (*Sebeswar* ori, altfel spus, cetatea *Huedin* — *Hunyadwar* sau *Kalathazeg*)⁵⁷. Stăpînirea asupra cetății *Bologa* a avut un alt caracter decît celelalte stăpîniri transilvănene ale lui Mircea. Intrată în patrimoniul domnului de la Argeș spre finalul anului 1398, această regiune din nord-vestul Transilvaniei cu vreo 18 sate și cu tîrgul *Huedin*, revenea prin 1410—1412 în mîinile regelui, pentru ca din 1424 să rămînă în stăpînirea familiei *Bánffy*⁵⁸. Mircea, în acest scurt

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² N. Constantinescu, *Mircea cel Bătrîn*, Edit. militară, București, 1981, p. 143—144.

⁵³ Ș. Papacostea, *Începuturile politicii orientale a Țării Românești și Moldovei (secolele XV—XVI). Drum și stat*, în „Studii și materiale de istorie medie”, 1983, vol. X, p. 20.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 24.

⁵⁵ Cf. *ibidem*, p. 24, nota 58. DRH, D, I, p. 208—209, nr. 127; p. 202, nr. 123; p. 202—203, nr. 124.

⁵⁶ Ș. Papacostea, *op. cit.*, p. 27.

⁵⁷ I. Pataki, *Ceva despre relațiile Țării Românești cu Ungaria la sfîrșitul veacului al XIV-lea*, în „Studii și materiale de istorie medie”, 1957, vol. II, p. 423.

⁵⁸ Ioan A. Pop, *op. cit.*, p. 691. În *Istoria României* (tratat), vol. II, p. 366, începutul stăpînirii lui Mircea la *Bologa* e plasat greșit în 1395.

interval de timp, nu a stăpinit toate satele domeniului, unele dintre acestea fiind desprinse și dăruite altor feudali spre sfârșitul veacului XIV. Asemenea acte de danie s-au făcut uneori, cum pertinent s-a observat, în dauna feudalității românești de tip cnezial sau voievodal⁵⁹. Un exemplu în acest sens sînt satele numite Fild (de Jos, de Mijloc și de Sus), probabil parte din voievodatul Călatei⁶⁰, recunoscute la 1412 prin danie regală cnezilor nobili Sandrin și Andrei⁶¹. Un alt document, din 1435, dă și alte amănunte, anume că desprinderea celor trei sate din domeniul cetății în favoarea amintitului Sandrin, numit *Sandrinus Volachus* (Andrei nu mai este pomenit), s-a făcut pe vremea cînd cetatea era îndepărtată din mîinile regelui⁶², deci pe vremea stăpînirii lui Mircea. Cert este că acum, la 1435, satele respective sînt donate unor membri ai puternicei familii Bánffy, iar între vecini, la punerea în stăpînire a Bánffy-eștilor, era prezent și nobilul român Cîndea, voievod de Oarța⁶³. Apreciem ca semnificativă recunoașterea de drept a posesiunii ereditare asupra Fildurilor lui Sandrin Românul într-o vreme cînd stăpîn la Bologa era un domn român „transalpin“, ca și retragerea acestui drept de proprietate (între altele, în urma unei acuzații de trădare din partea lui Sandrin), la cîtva timp după încetarea autorității lui Mircea pe locurile respective.

Mai greu de explicat sînt motivele stăpînirii lui Mircea la Bologa. Totuși, această stăpînire trebuie legată, credem, de originea maghiară a soției domnului muntean (sau a uneia dintre soții), de faptul că aceasta avea moșii în proprietate ori ca zălog în Ungaria (lîngă lacul Balaton și aproape de Buda Veche) pe la 1399—1400⁶⁴. Este posibil chiar ca această doamnă, mama voievodului Mihail, să fi făcut parte din familia Bánffy, care avea posesiuni lîngă Balaton și stăpînea și Bologa înainte și după Mircea⁶⁵.

Stăpînirile din răsărit. Într-un document din 4 septembrie 1389, emis la Rîmnîcu Vîlcea, Mircea voievod se intitula și „domn al părților Podunaviei“ (Dobrogei)⁶⁶, iar în tratatele de alianță cu Polonia, din 20 ianuarie 1390 și 6 iulie 1391, același suveran de la Argeș este numit „despot al pămînturilor lui Dobrotici“ și „domn al Dîrstorului“⁶⁷. Într-un document, considerat îndoielnic, din 27 decembrie 1391, se spune că Mircea stăpînea pînă la marginile „Tartariei“⁶⁸. Între 1404 și 1415, în mai multe documente, titlul domnesc include „toată Poduna-

⁵⁹ A. A. Rusu, *Începuturile cetății feudale de la Bologa*, în „Acta Musei Polonissensis“, Zaláu, 1980, IV, p. 413.

⁶⁰ St. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. III, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 534.

⁶¹ *Ibidem*, p. 535.

⁶² Varju E., *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli Losonczy Bánffy család történetéhez*, vol. I, Budapesta, 1908, p. 608—610, nr. 425.

⁶³ Ioan A. Pop, *op. cit.*, p. 692—693.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 692.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ DRH, B, I, p. 28—30, nr. 10.

⁶⁷ DRH, D, I, p. 122—123, nr. 75; p. 125—126, nr. 78.

⁶⁸ DRH, B, I, p. 36—39, nr. 15.

via, pînă la Marea cea Mare", regiunea „dinspre părțile tătărăști” și stăpînirea sau „domnia” asupra cetății Dîrstorului⁶⁹.

Deși cele două documente de redacție externă utilizează titlul de *despot*,⁷⁰ relativ la autoritatea asupra „pămînturilor lui Dobrotici”, Mircea n-a folosit niciodată el însuși această denominare, considerîndu-se, ca și în raport cu celelalte stăpîniri ale sale, *domn* și *singur stăpînitor*, conform tradiției locale, de înalt prestigiu.

În fața mării expediții turcești organizate în 1388 împotriva lui Ioan Sîșman, țarul bulgar, care se considera și urmașul lui Dobrotici și Ivanco, Mircea intervine, eliberînd aceste regiuni și incluzîndu-le în Țara Românească⁷¹. Este vorba de „Țara Carvonei” (Carbonei, Cavanei), cu centrul la Caliacra, un ținut vechi bizantin, a cărui limbă oficială rămăsese greaca, dar care cuprindea o străveche populație românească⁷² și se întindea de la nord de Varna pînă spre Mangalia, iar spre nord-vest pînă la formațiunea Dîrstorului (Siliștrei)⁷³. Mircea se înstăpînise, desigur, și asupra părților sudice, adăugate de Ivanco (acesta și-a avut reședința chiar în Varna) la moștenirea lui Dobrotici; un document din 1392—1393 (6901), îndoielnic datorită unor aspecte de conținut și datorită formei sub care ni s-a transmis, hiperbolizînd probabil faptele, îl prezintă pe domnul muntean ca stăpînind mult spre sud, „pînă la hotarele Odriiului” (Adrianopolului)⁷⁴. Tot acum, la începutul domniei, a intrat în patrimoniul Țării Românești și cetatea Dîrstorului cu zona adiacentă (și nu mai tîrziu, cum s-a afirmat⁷⁵), după cum dovedesc tratatele cu Polonia din 1390 și 1391, pomenite mai sus. Teritoriul de la nord de Dîrstor și de Țara Carvonei (actualele județe Constanța și Tulcea), cunoscut, probabil, sub numele de *Podunavia*, intra și el în componența Țării Românești, poate dinainte de domnia lui Mircea (de altfel, *Podunavia* apare în titulatura acestuia anterior menționării pămînturilor lui Dobrotici)⁷⁶. Domnitorul a stăpînit neîntrerupt, întreaga domnie, aceste ținuturi răsăritene⁷⁷, iar pierderea lor în condițiile în care campania otomană din 1416—1417 a lui Mehmet I este apreciată ca un semieșec⁷⁸, pare să fi avut loc, parțial, abia în 1419—1420 și total în intervalul 1420—1462, în mai multe etape (este vorba despre Dobrogea toată și despre cetățile Turnu și

⁶⁹ *Ibidem*, p. 63—82, nr. 28, 30, 32, 34, 35, 38.

⁷⁰ C. Rezachevici, *op. cit.*, passim (cu bibliografia problemei).

⁷¹ *Istoria militară a poporului român*, vol. II, Edit. Militară, București, 1986, p. 155—156.

⁷² C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 12.

⁷³ *Ibidem*, p. 13.

⁷⁴ M. Chișer, *Mit sau adevăr? Pe marginea unor însemnări din secolul al XVIII-lea referitoare la titlul lui Mircea cel Mare*, în „Revista de istorie”, 1986, tom. 39, nr. 7, p. 699—704.

⁷⁵ N. Stoicescu, *Organizarea statală în vremea domniei lui Mircea cel Mare*, în „Revista de istorie”, 1986, tom. 39, nr. 7, p. 625.

⁷⁶ C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 13.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 12.

⁷⁸ Nagy Pienaru, *Relațiile lui Mircea cel Mare (1386—1418) cu Mehmed I Ce-lebi (1413—1421)*, în „Revista de istorie”, 1986, tom. 39, nr. 8, p. 794.

Giurgiu⁷⁹. În general, s-au păstrat puține mărturii despre exercitarea autorității muntene în zonă în vremea lui Mircea. La Dîrstor este pomenită o căpetenie locală, *chefalia*, semn că a fost respectată, ca și la Severin, forma locală de conducere⁸⁰. În 1412, în fosta țară a lui Dobrotici, este amintit un Constantin din Caliacra și preotul Radomir din satul lui Baldovin, logofătul lui Mircea⁸¹.

Mai greu de precizat și de datat este stăpînirea și „domnia” voievodului de la Argeș asupra regiunii „dinspre părțile tătărăști”, pomenită, cum s-a văzut, în 1391 și apoi la începutul veacului XV în intitulația mai multor documente. Este vorba despre o zonă, cuprinsă mai târziu în statul românesc est-carpatic și care a păstrat apoi în numele său amintirea dinastiei Basarabilor, situată la nord de gurile Dunării, dincolo de Prut, în apropierea brațului Chilia⁸². În ciuda altor opinii, conform cărora Mircea nu ar fi stăpînit nici un teritoriu la nord de gurile fluviului⁸³, greu de susținut într-o formă atât de categorică, prezența Țării Românești în zona Deltei, a brațului Chilia chiar, era o realitate la începutul veacului XV⁸⁴. Faptul că cetatea Chilia de pe malul stîng al brațului omonim s-a aflat sub autoritatea Moldovei la începutul celui de-al XV-lea veac⁸⁵, nu poate anula indiciile despre stăpînirea munteană, cel puțin asupra Dunării din spațiul cuprins între Brăila și vărsarea fluviului prin brațul său nordic⁸⁶. Și această zonă „dinspre părțile tătărăști” avea administrație proprie, domnul muntean fiind reprezentat aici de un *namestnic* (hoțîitor) numit Iarcîn, menționat ca martor al sfatului domnesc într-un document referitor la satul Pulcovți al mănăstirii Strugalea (satul era așezat într-o zonă unde se pescuiau moruni, poate în regiunea Chiliei)⁸⁷. Oricum, Mircea avea la un moment dat o întinsă frontieră la *Marea cea Mare*, de la gurile Dunării (poate chiar de la limanul Conduc — Sasic) pînă la sud de capul Caliacra, cu cetăți puternice și porturi⁸⁸.

În ceea ce privește hotarul cu Moldova⁸⁹, problema se cuvine integrată în contextul mai larg al relațiilor dintre cele două țări româ-

⁷⁹ R. Șt. Ciobanu, *A fost pierdută Dobrogea de Mircea cel Bătrîn?* în „Revista de istorie”, 1986, tom. 39, nr. 8, p. 765, 769.

⁸⁰ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 625.

⁸¹ DRH, B, I, p. 77—78, nr. 36.

⁸² C. Cihodaru, *Formarea hotarului dintre Moldova și Țara Românească în secolul al XV-lea*, în vol. „Stat, societate, națiune. Interpretări istorice”, îngrijit de N. Edroiu, A. Răduțiu, P. Teodor, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 89—90.

⁸³ V. Ciocîltan, *Chilia în primul sfert al veacului al XV-lea*, în „Revista de istorie”, 1981, tom. 34, nr. 11, p. 2091—2096.

⁸⁴ Șt. Andreescu, *Une ville disputée: Kilia pendant la première moitié du XV siècle*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, 1985, XXIV, nr. 3, p. 22f—229.

⁸⁵ V. Ciocîltan, *op. cit.*, p. 2091—2096.

⁸⁶ Șt. Andreescu, *op. cit.*, p. 266. Situația este neschimbată și sub Radu Prasnaglava.

⁸⁷ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 626.

⁸⁸ *Istoria militară a poporului român*, II, p. 157.

⁸⁹ C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 80—92.

nești⁹⁰ și în cadrul raporturilor cu Ungaria și Polonia, fără a se neglija posibilitatea, susținută încă de Hașdeu, ca Țara Românească să fi stăpînit nu numai spre părțile tătărăști, dar și o altă regiune din sudul Moldovei (la miazăzi de Bacău și Birlad)⁹¹. Deși opiniile sînt de parte de a fi convergente în acest sens, apreciem că reglementarea liniei frontierei printr-o înțelegere între Mircea și Alexandru (înțelegere pomenită de Matia Corvinul în 1475), în timp ce ultimul își datora accesarea la domnie celui dintîi, putea să fie favorabilă Țării Românești, chiar și sub aspect teritorial.

Intinderea Țării Românești la cumpăna veacurilor XIV și XV este o realitate care a depins de politica generală a domnitorului de la Argeș, dar și de relațiile internaționale din centrul și sud-estul Europei, în aceeași perioadă. Interesele lui Sigismund de Luxemburg și Vladislav Iagiello, presiunile otomane dinspre sud, ideea de cruciadă tîrzie care părea să prindă contur, concepția feudală legată de suzeranitate-vasalitate, încercările de reunire a bisericilor (orientală și apuseană) etc. au alcătuit cadrul general, uneori favorizant, alteori constrîngător, în care s-a derulat acțiunea de strîngere a unor pămînturi românești sub același sceptru. Deasupra tuturor acestor fenomene de conjunctură a stat însă *concepția superioară a domniei independente*, autocrația, manifestată prin ideea conservării și augmentării ființei statale, pe fondul, timid încă, al unei conștiințe solidare la români în evul mediu⁹². *Stăpînirea asupra Amlășului și Făgărașului*, pe urmele unei străvechi unități, dovedite încă din timpul „descălecaturii”, *domnia* exercitată în banatul de Severin, recunoașterea de către regalitatea maghiară a lui Sandrin Românul ca deținător ereditar al posesiunilor numite Filduri, desprinse din domeniul cetății Bologna, pe vremea cînd Mircea avea autoritatea asupra acelor locuri, libertățile acordate și recunoscute locuitorilor din Cîsnădie (românii și alții)⁹³, protecția și ajutorul militar promise acestora⁹⁴, prerogativele eclesiastice ale mitropoliților munteni asupra românilor din Transilvania și Ungaria, autoritatea deținută și suveranitatea reală în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră, cel mai vechi pămînt românesc, unde începuse cel mai devreme sinteza daco-romană, sînt toate prefigurări ale unității politico-statale românești. Se poate conchide astfel, cu îndreptățire, că primul stat românesc de sine stătător a preluat odată cu numele de *Țară Românească* și aspirația latentă și și-a asumat chiar misiunea de a reconstitui unitatea poporului al cărui nume îl purta⁹⁵.

⁹⁰ C. Rezachevici, *Mircea cel Bătrîn și Moldova*, în „Revista de istorie”, 1986, tom. 39, nr. 8, p. 746—763.

⁹¹ Ș. Papacostea, *La începuturile statului moldovenesc. Considerații pe marginea unui izvor necunoscut*, în „Studii și materiale de istorie medie”, 1973, vol. VI, p. 52.

⁹² M. Holban, *op. cit.*, p. 285—286.

⁹³ Localitatea Cîsnădie nu făcea parte nici din „ducatul” Amlășului și nici din Țara Făgărașului.

⁹⁴ Ioan A. Pop, *op. cit.*, p. 690—691.

⁹⁵ Ș. Papacostea, *Statul românesc în secolele XIV—XVI. Rolul său în consolidarea entității poporului român*, în vol. „Națiunea română”, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 245.